

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการมนุษย์ (human development) อันประกอบด้วย พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้านสติปัญญา และพัฒนาการทางด้านสังคม-อารมณ์ ล้วนได้รับอิทธิพลมาจาก พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ปัจจัยแวดล้อมเป็นสิ่งที่มิทธิพลอย่างยิ่งต่อพัฒนาการมนุษย์นับตั้งแต่ อยู่ในครรภ์มารดา และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมนุษย์ผ่านการเรียนรู้จากการสังเกต ประสบการณ์ การอบรมสั่งสอน และการกระทำ (Fabes & Martin, 2003) ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาซึ่งมี เป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและด้าน สังคมอันมีอิทธิพลต่อพัฒนาการของผู้เรียน

นักจิตวิทยาพัฒนาการ Urie Bronfenbrenner (cited in Berns, 2004) เชื่อว่า สภาพแวดล้อมทางสังคมเกี่ยวกับประสบการณ์และปฏิสัมพันธ์ของบุคคลเป็นตัวกำหนดระดับ ความสามารถที่บุคคลสามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพของตน โมเดลความคิดนิเวศวิทยาเกี่ยวกับ พัฒนาการมนุษย์ (the ecology of human development) ของ Bronfenbrenner (cited in Berns, 2004; Hughes, Noppe & Noppe, 1996) จัดให้มนุษย์อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมทาง สังคมซึ่งมีอิทธิพลต่อพัฒนาการมนุษย์ 4 ระบบ คือ (1) ระบบจุลภาค (microsystem) หมายถึง กิจกรรมและความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เด็กได้รับประสบการณ์จากบริบทขนาดเล็ก เช่น ครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน หรือชุมชน (2) ระบบที่อยู่ระหว่างกลาง (mesosystem) เป็นความสัมพันธ์และ การเชื่อมโยงต่อกันระหว่างระบบจุลภาคตั้งแต่ 2 บริบทขึ้นไป เช่น ครอบครัวและโรงเรียน หรือ ครอบครัวและกลุ่มเพื่อน (3) ระบบภายนอก (exosystem) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เด็กไม่ได้ เกี่ยวข้องโดยตรงแต่มีผลกับเด็กทางอ้อมโดยผ่านส่วนใดส่วนหนึ่งของระบบจุลภาค ประกอบด้วย สถาบันหลักของสังคม เช่น สื่อ การเมือง เศรษฐกิจ และ (4) ระบบมหภาค (macrosystem) ประกอบด้วย สังคมและวัฒนธรรมย่อยที่เด็กเป็นสมาชิก อันเป็นที่มาของระบบความเชื่อ วิถีชีวิต แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระบบ นิเวศวิทยาดังกล่าวอยู่ภายใต้ระบบของเวลา (chronosystem) ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของ ยุคสมัยหรือการเปลี่ยนแปลงภายในบุคคลระหว่างการพัฒนา ซึ่งก่อให้เกิดเงื่อนไขใหม่อันมีผลต่อ พัฒนาการของเด็ก

กรอบแนวคิดเชิงนิเวศวิทยาเกี่ยวกับพัฒนาการมนุษย์ดังกล่าวช่วยให้นักการศึกษา สามารถศึกษาเด็กและครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ในฐานะระบบที่วิวัฒนาการอย่างเป็นพลวัต (dynamic evolving system) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากภายนอกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเมือง และเทคโนโลยี พัฒนาการของบุคคลได้รับผลกระทบมากที่สุดจากระบบจุลภาคซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับบุคคลทั้งครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่ให้การเลี้ยงดู ความรัก และความหลากหลายของโอกาส รวมทั้งการทำหน้าที่เป็นผู้ให้การขัดเกลาพื้นฐาน (socializer) แก่เด็กอันมีผลต่อพัฒนาการตลอดช่วงชีวิต (Berns, 2004) การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพจึงต้องพยายามสร้างความเชื่อมโยงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องดังกล่าวให้เกิดการร่วมมือร่วมแรงรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกันเพื่อให้เด็กได้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ตามที่สังคมคาดหวัง

การก้าวสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่ดี (functioning adults) ตามความต้องการของสังคม เด็กต้องการระบบการสนับสนุนหลายประเภท Coleman (1990; cited in Barbour, Barbour & Scully, 2005) เรียกสิ่ง que เด็กต้องการนี้ว่า ทุนมนุษย์ ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม เด็กที่มีทุนทางเศรษฐกิจน้อยจะยังคงประสบความสำเร็จหากว่ามีทุนมนุษย์และทุนทางสังคมเพียงพอ โดยครอบครัวสามารถชดเชยสิ่งที่มีอิทธิพลต่อเด็กบางส่วนซึ่งชุมชนและโรงเรียนขาดแคลน ในขณะที่ชุมชนและโรงเรียนก็สามารถชดเชยทุนทางสังคมที่ครอบครัวขาดหายไป ดังนั้นการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิผลจึงต้องอาศัยความพยายามร่วมกันทั้งครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

การจัดการศึกษาที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งสามารถเติมเต็มทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน นำไปสู่แนวคิดการจัดการศึกษาที่เน้นความเป็นหุ้นส่วน (partnership) และการร่วมมือรวมพลัง (collaboration) ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Barbour, Barbour & Scully, 2005) Epstein ยอมรับว่าบริบทหลักซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาของเด็กนั้นได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน นักการศึกษาต้องมองนักเรียนในฐานะบุตรหลานอันจะทำให้มองครอบครัวและชุมชนเป็นหุ้นส่วนกับโรงเรียนในการจัดการศึกษาและพัฒนาเด็ก โดยหุ้นส่วนต้องยอมรับในความสนใจและมีความรับผิดชอบร่วมกัน ทำงานด้วยกันเพื่อสร้างสรรค์โปรแกรมและโอกาสเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาผู้เรียน Epstein ได้เสนอแนวคิดขอบเขตของอิทธิพลที่เหลื่อมซ้อนกัน (Epstein's overlapping spheres of influence) แนวคิดนี้กำหนดให้เด็กเป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ นักเรียนเป็นผู้แสดงหลัก (main actors) ในการศึกษา การพัฒนา รวมทั้งการประสบความสำเร็จในโรงเรียน โดยมีกิจกรรมความเป็นหุ้นส่วนที่ออกแบบเพื่อให้โรงเรียน ครอบครัว และชุมชน เข้าร่วม แนะนำ เสริมพลัง และจูงใจนักเรียนให้สร้างความสำเร็จด้วยตนเอง ภายใต้ความเชื่อว่า ถ้าเด็กรู้สึกว่าได้รับการดูแลและกำลังใจในการทำงานตามบทบาทของนักเรียน จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีทั้งการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ และทักษะความสามารถพิเศษอื่น ๆ (Naperville Community Unit School District 203, 2005)

การพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนในการจัดการศึกษาระหว่างครอบครัว โรงเรียน และชุมชน Epstein (Sheldon & Epstein, 2005) ได้เสนอกรอบการทำงานที่ช่วยให้โรงเรียนพัฒนาโปรแกรมความเป็นหุ้นส่วนของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ (parent involvement) 6 ประเภท ประกอบด้วย (1) การเลี้ยงดู (parenting) เป็นการช่วยเหลือครอบครัวในการสร้างสภาพแวดล้อมทางบ้านที่สนับสนุนบุตรหลาน (2) การสื่อสาร (communicating) เป็นการสร้างการแลกเปลี่ยนสองทางเกี่ยวกับโปรแกรมโรงเรียนและความก้าวหน้าของบุตรหลาน (3) การอาสาสมัคร (volunteering) เป็นการสรรหาและจัดระบบให้พ่อแม่ช่วยเหลือโรงเรียน ครอบครัว หรือสถานที่อื่น ๆ (4) การเรียนรู้ที่บ้าน (learning at home) เป็นการจัดเตรียมข้อมูลสารสนเทศและแนวคิดแก่ครอบครัวในการช่วยเหลือนักเรียนเกี่ยวกับการบ้านและวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร (5) การตัดสินใจ (decision making) เป็นการให้พ่อแม่จากทุกภูมิหลังได้เป็นตัวแทนและผู้นำคณะกรรมการโรงเรียน และ (6) การร่วมมือรวมพลังกับชุมชน (collaborating with community) เป็นการระดมและการบูรณาการทรัพยากรและบริการจากชุมชนเพื่อให้โปรแกรมของโรงเรียนเข้มแข็งขึ้น การแบ่งประเภทการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ตามแนวคิดของ Epstein ช่วยให้โรงเรียนสามารถกำหนดโครงสร้างในการจัดระบบกิจกรรมที่เฉพาะเจาะจง เพื่อจูงใจพ่อแม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลาน อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เป็นไปได้สำหรับการมีส่วนร่วมแต่ละประเภทมีเป็นจำนวนมาก โรงเรียนต้องเลือกปฏิบัติกิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

การเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่ออนาคตที่มีความท้าทายสอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โรงเรียนไม่สามารถจัดการศึกษาได้โดยลำพังอย่างมีคุณภาพจำเป็นต้องอาศัยบทบาทของครอบครัวและชุมชน (U.S. Department of Education, 1998) ในการร่วมมือรวมพลังสำหรับการเป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างผู้เรียน ภายใต้ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในการจัดการศึกษา (สุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2549) หลายประเทศได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมของพ่อแม่เป็นสาระสำคัญในกฎหมายการศึกษาของประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศไทยด้วย (อภิญา เวชยชัย, 2544) รากฐานสำคัญของข้อกำหนดดังกล่าวเป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ซึ่งยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของพ่อแม่มีความสัมพันธ์ทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของนักเรียน (Englund, et al., 2004) ผลงานวิจัยที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลาน ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีทั้งต่อตัวนักเรียน พ่อแม่ และโรงเรียน ผลที่ปรากฏกับนักเรียนได้แก่ การได้รับเกรดเฉลี่ยและคะแนนสูงขึ้น การลงทะเบียนในโปรแกรมวิชาการที่ท้าทายมากขึ้น การผ่านชั้นและได้รับความเชื่อถือเพิ่มขึ้น มีความเอาใจใส่เพิ่มขึ้น มีการปรับปรุงพฤติกรรมที่บ้านและโรงเรียน มีทักษะทางสังคมและการปรับตัวเข้ากับโรงเรียนดีขึ้น (Henderson & Mapp, 2002)

ปฏิบัติงานทางวิชาการได้ดีขึ้น มีทัศนคติเชิงบวกต่อโรงเรียนเพิ่มขึ้น ความใฝ่ฝัน/ความปรารถนาสูงขึ้น และมีพฤติกรรมทางบวกอื่น ๆ (Epstein, 1992; cited in Yan & Lin, 2005) การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาของบุตรหลานสามารถแก้ไขปัญหาทางการศึกษาได้ อาทิ ปัญหาด้านพฤติกรรม การออกกลางคัน รวมทั้งช่วยลดช่องว่างของผลสัมฤทธิ์ (achievement gap) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กด้อยโอกาส (Fantuzzo, McWayne, & Perry, 2004) การที่พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลานมีผลประโยชน์ต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยพ่อแม่ผู้ปกครองสามารถยกระดับความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเด็ก การค้นพบความคิดใหม่ ๆ เพื่อช่วยเหลือให้เด็กได้เรียนรู้ และการพัฒนาความสัมพันธ์เชิงบวกกับโรงเรียน (Brown, 2002) ผลประโยชน์ที่เกิดกับโรงเรียนจากการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษา ได้แก่ ความสัมพันธ์กับพ่อแม่และชุมชนดีขึ้น สภาพแวดล้อมการทำงานดีขึ้น และขวัญกำลังใจของครูได้รับการพัฒนา (Brown, 2002)

การกำหนดสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ไว้ในกฎหมายการศึกษา ส่งผลให้เกิดความพยายามในการพัฒนาโปรแกรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษา เช่น โปรแกรม Teachers Involving Parents (TIP) (Hoover-Dempsey et al., 2002) โปรแกรม Head Start (Culp et al., 2000) เป็นต้น

แม้ว่าการมีส่วนร่วมของพ่อแม่จะมีความสำคัญต่อคุณภาพของการศึกษา และมีบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ก็ตาม แต่บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในประเทศไทยยังอยู่ในกรอบการทำงานของโรงเรียนแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ เช่น การมาประชุมผู้ปกครอง การรับทราบข่าวสารจากโรงเรียน การเป็นคณะกรรมการศึกษาตามคำสั่งแต่งตั้งของโรงเรียน เป็นต้น จากการศึกษาวิจัยบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในการสร้างโอกาสการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ในระยะที่ 1 โดยสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งกระจายตามภาคภูมิศาสตร์ สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2549) พบว่า บทบาทของพ่อแม่ด้านการสื่อสารกับโรงเรียน การอาสาสมัคร การตัดสินใจ และการร่วมมือรวมพลังกับชุมชนอยู่ในระดับต่ำ มีความต้องการจำเป็นที่พ่อแม่ต้องได้รับการพัฒนา ความพยายามในการพัฒนาบทบาทของผู้เกี่ยวข้องในงานวิจัยระยะต่อมาได้ใช้หลักการ 3M ประกอบด้วย M1: การเป็นผู้ให้กำลังใจ (moral supporter) M2: การเป็นผู้ใส่ใจกำกับ (monitor) และ M3: การเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม (mentor) ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ 6 ประเภท ประกอบด้วย (1) การเลี้ยงดู (2) การสื่อสาร (3) การอาสาสมัคร (4) การเรียนรู้ที่บ้าน (5) การตัดสินใจ และ (6) การร่วมมือรวมพลังกับชุมชน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะ 4ร. ได้แก่ ร.1 รู้ทันรู้นำโลก ร.2 เรียนรู้ชำนาญเชี่ยวชาญปฏิบัติ ร.3 รวมพลังสร้างสรรค์สังคม และ ร.4 รักชีวิตมรดกไทยใฝ่สันติ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในอัตราส่วน

การเลี้ยงดู : การสื่อสาร : การอาสาสมัคร : การจัดการเรียนรู้ที่บ้าน : การตัดสินใจ : การร่วมมือ
รวมพลัง เป็น 10: 7: 5: 2: 1: 4 ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะ 4ร. แก่ผู้เรียนในอัตราส่วน ร.1 : ร.2 :
ร.3 : ร.4 เป็น 2: 1: 10: 2 และพ่อแม่ผู้ปกครองแสดงบทบาท 3M ในอัตราส่วน M1: M2: M3 เป็น
1: 4: 5 ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ครูมีข้อจำกัดในการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาบทบาทของ
พ่อแม่ให้เกิดความสมดุล และขาดทักษะการทำงานร่วมกับพ่อแม่ซึ่งควรได้รับการพัฒนาต่อไป

หลักการ 3M ได้แก่ M1: การเป็นผู้ให้กำลังใจ (moral supporter) M2: การเป็นผู้ใส่ใจ
กำกับ (monitor) และ M3: การเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม (mentor) เป็นหลักการที่สอดคล้องกับ
แนวคิดที่กำหนดให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการศึกษา การพัฒนา และการประสบความสำเร็จใน
โรงเรียน ตามกิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่เน้นการให้นักเรียนสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง
การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการศึกษาของพ่อแม่ผู้ปกครองโดยใช้หลักการ 3M จะช่วยเสริมพลัง
และจูงใจให้การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การส่งเสริมให้เกิด
การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นการทำงานประสานกันทั้ง 3 ฝ่าย จากโรงเรียน พ่อแม่
ผู้ปกครอง และนักเรียน ดังนั้นนอกจากจะต้องมีการพัฒนาครูเพื่อให้มีทักษะในการออกแบบ
กิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่และการทำงานร่วมกับพ่อแม่ผู้ปกครองตามหลักการ 3M แล้ว
ต้องมีการพัฒนาบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองตามหลักการ 3M ด้วยเช่นกัน เพื่อให้พ่อแม่
ผู้ปกครองสามารถช่วยให้โรงเรียนประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน Gordon
(2004) เสนอว่า ควรมีการเสริมพลังอำนาจพ่อแม่ (parent empowerment) 3 ด้าน ประกอบด้วย
(1) การเสริมพลังอำนาจเพื่อการเรียนรู้ พ่อแม่ต้องได้รับการพัฒนาหรือเพิ่มความรู้เกี่ยวกับ
พัฒนาการของเด็ก และความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้ ความสนใจ ความสามารถ และรูปแบบ
การเรียนรู้ของเด็ก (2) การเสริมพลังอำนาจเพื่อการสอน ซึ่งจะปรากฏเมื่อพ่อแม่เป็นหุ้นส่วนเต็ม
รูปแบบในการศึกษาของเด็ก กล่าวคือ พ่อแม่จะมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยความต้องการจำเป็นใน
การเรียนรู้ของเด็ก การเตรียมการและการขยายการเรียนรู้ในห้องเรียน รวมทั้งการประเมิน
พัฒนาการของเด็ก และ (3) การเสริมพลังอำนาจเพื่อการเป็นผู้นำ เป็นการเตรียมและส่งเสริมให้
พ่อแม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร การสอน และการประเมินนักเรียน

เพื่อให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีพลังอำนาจในการช่วยเหลือโรงเรียนดังกล่าว พ่อแม่ผู้ปกครอง
จำเป็นต้องมีความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการให้ความรู้แก่พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถทำได้
หลายรูปแบบ เช่น การจัดประชุม การสัมมนา การศึกษาด้วยตนเอง การอภิปราย การระดมสมอง
ฯลฯ (สมคิด อิศระวัฒน์, 2543 อ้างถึงใน คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ,
2545) ในบรรดาวิธีการต่าง ๆ นี้ Gordon (2004) เห็นว่าวิธีการฝึกอบรมเป็นวิธีพื้นฐานสำคัญของ
การพัฒนาแบบมืออาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของคณะอนุกรรมการวิจัยเฉพาะกิจ สำนักงาน
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2545) ซึ่งพบว่า รูปแบบการให้ความรู้แก่

บิดามารดาในการอบรมเลี้ยงดูลูกวัยรุ่นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่เหมาะสมควรเป็นรูปแบบการฝึกอบรมครอบครัวปฏิบัติการ วิธีการฝึกอบรมพ่อแม่ (parent training) ถือว่าเป็นวิธีการที่มีความแกร่งและมีประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลดปัญหาด้านพฤติกรรมของลูก (Howard, 2003) การฝึกอบรมพ่อแม่ได้รับความนิยมในการจัดการฝึกอบรมขึ้นภายในโรงเรียนเนื่องมาจากปัจจัย 3 ประการ ประการแรก คือ การมีเครื่องมือ/อุปกรณ์ ที่เข้าใจแนวคิดโครงสร้างพื้นฐานทางพฤติกรรมของการฝึกอบรมพ่อแม่ ประการที่สอง คือ การฝึกอบรมพ่อแม่โดยทั่วไปมีความจำกัดทางด้านเวลา ซึ่งโปรแกรมส่วนใหญ่ใช้เวลาประชุมระหว่าง 8 – 12 ครั้ง ประการสุดท้ายคือ ความต้องการอุปกรณ์พิเศษมีน้อย รวมถึงการมีที่ว่างอย่างพอเพียง มีที่นั่ง และกล้องถ่ายรูป/จอ/VCR (Gimpel & Collett, 2002; cited in Howard, 2003) การฝึกอบรมที่จัดขึ้นภายในโรงเรียนสอดคล้องกับแนวคิดการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานซึ่งให้ความสำคัญกับการอบรมที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยหัวใจสำคัญของการฝึกอบรมเน้นที่การเรียนรู้ร่วมกันของผู้เข้ารับการอบรมกับผู้ให้การอบรม ซึ่งต้องมีความเข้าใจตรงกันถึงเป้าหมายของกระบวนการฝึกอบรมและบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย (สุวิมล ว่องวานิช, 2548) ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกใช้ยุทธวิธีการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาครูให้สามารถทำงานกับพ่อแม่ผู้ปกครองสำหรับการให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา และพัฒนาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่เพื่อช่วยพัฒนาผู้เรียนอันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษาการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ทั้งเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่มีต่อพัฒนาการของผู้เรียน

วิธีวัดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการสามารถทำได้หลายวิธี (Day & Lance, 2004) เช่น การใช้สถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics) คะแนนการเปลี่ยนแปลง (change scores) สถิติทดสอบที (*t*-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดตัวแปรตามหลายตัว (MANOVA) การวิเคราะห์การถดถอยแบบ lagged regression โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝง (latent growth model [LGM]) และโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงชนิดตัวบ่งชี้พหุ (multiple-indicator latent growth model [MLGM]) ในแต่ละวิธีเหล่านี้มีประสิทธิภาพแตกต่างกัน จากการประเมินความมีประสิทธิภาพของวิธีวัดการเปลี่ยนแปลง 8 วิธีที่กล่าวข้างต้น Day และ Lance พิจารณาจากข้อรายการจำนวน 9 ข้อว่าวิธีดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ได้หรือไม่ คือ (1) ควบคุมความคลาดเคลื่อนในการวัดแบบสุ่ม (2) การเปลี่ยนแปลงแบบสองทาง (reversible) และแบบทางเดียว (irreversible) (3) การเปลี่ยนแปลงแบบเส้นทางเดียว (unitary) และแบบหลายเส้นทาง (multipath) (4) การเปลี่ยนแปลงแบบต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่อง (5) การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (6) การเปลี่ยนแปลงระดับบุคคลและระดับกลุ่ม (7) ความแตกต่างของบุคคลในการเปลี่ยนแปลง (8) การเปลี่ยนแปลงที่มาพร้อมกัน

(concomitant change) และ (9) ความแตกต่างระหว่างกลุ่มในการเปลี่ยนแปลง Day และ Lance สรุปว่า โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงชนิดตัวบ่งชี้พหุเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพที่สุดสามารถวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามได้ในทุกข้อรายการ

ด้วยความมีประสิทธิภาพในการวัดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการของโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงชนิดตัวบ่งชี้พหุ (MLGM) ซึ่งนักวิจัยอาจเรียกชื่อต่างกัน เช่น โมเดลโค้งขององค์ประกอบ (curve of factors model) (McArdle, 1988; cited in Day & Lance, 2004; Hancock, Kuo & Lawrence, 2001) โมเดลโค้งระยะยาวที่มีตัวแปรแฝง (latent variable longitudinal curve model) (Tisak & Meredith, 1990; cited in Hancock, Kuo & Lawrence, 2001) โมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงองค์ประกอบลำดับขั้นที่สอง (second-order factor LGM) (Lance, Vandenberg, & Self, 2000; cited in Day & Lance, 2004) และโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงลำดับขั้นที่สอง (second-order latent growth model) (Hancock, Kuo & Lawrence, 2001; Hong & Ho, 2005) ดังนั้น ในการศึกษาพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ซึ่งเป็นตัวแปรโครงสร้างพหุมิติ (Fantuzzo, Tighe, & Childs, 2000; Fantuzzo, McWayne, & Perry, 2004) ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวัดการเปลี่ยนแปลงด้วยโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงชนิดตัวบ่งชี้พหุซึ่งจะให้ผลการวิเคราะห์ที่มีความถูกต้องมากกว่าวิธีการวิเคราะห์อื่น โดยใช้ชื่อโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงลำดับขั้นที่สอง (second-order latent growth curve model) ตาม Hancock Kuo และ Lawrence (2001) และ Hong และ Ho (2005) ซึ่งสื่อให้เห็นการต่อยอดองค์ความรู้จากโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝง

โดยสรุปการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาและพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ตามหลักการ 3M ด้วยการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school-based training) และนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ด้วยโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงลำดับขั้นที่สอง (second-order latent growth curve model) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

คำถามวิจัย

1. ครูและพ่อแม่ผู้ปกครองมีความต้องการจำเป็นในการได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่และบทบาท 3M ในด้านใดบ้าง
2. โปรแกรมการฝึกอบรมที่พัฒนาขึ้นทำให้ทักษะความสามารถของครูในการดำเนินงานพัฒนาการมีส่วนร่วมของพ่อแม่เพิ่มขึ้นหรือไม่ อย่างไร
3. มีปัจจัยเชิงสาเหตุใดบ้างที่ส่งผลต่อพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ และพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ส่งผลต่อพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาผลของการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่มีต่อปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ด้วยโมเดลโค้งพัฒนาการที่มีตัวแปรแฝงลำดับชั้นที่สอง มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของครูและพ่อแม่ผู้ปกครองในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่และบทบาท 3M
2. เพื่อศึกษาผลของการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่มีต่อทักษะความสามารถของครูในการดำเนินงานพัฒนาการมีส่วนร่วมของพ่อแม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ และศึกษาอิทธิพลของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่มีต่อพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่จากการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนระดับประถมศึกษา กลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ครู ดำเนินการพัฒนาด้วยการฝึกอบรมโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาของพ่อแม่และบทบาท 3M และเพื่อให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่และทำงานร่วมกับพ่อแม่ผู้ปกครองได้ กลุ่มที่สองคือ พ่อแม่ผู้ปกครอง มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้พ่อแม่ผู้ปกครองมีความรู้และทักษะในการมีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลาน และการแสดงบทบาทตามหลักการ 3M สาระในการอบรมครูและพ่อแม่ผู้ปกครองเน้นความรู้และทักษะด้านการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ตามแนวคิดของ Epstein 6 ประเภท คือ (1) การเลี้ยงดู (2) การสื่อสาร (3) การอาสาสมัคร (4) การเรียนรู้ที่บ้าน (5) การตัดสินใจ และ (6) การร่วมมือรวมพลังกับชุมชน และด้านบทบาทตามหลักการ 3M จากงานวิจัยของสุมิล ว่องวานิช และคณะ (2549) ได้แก่ M1: การเป็นผู้ให้กำลังใจ (moral supporter) M2: การเป็นผู้ใส่ใจกำกับ (monitor) และ M3: การเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม (mentor)

ตัวแปรที่ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มตัวแปรภายนอก เป็นปัจจัยเชิงสาเหตุของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ได้แก่ ความเชื่อที่จริงจังการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุตรของพ่อแม่ บริบทชีวิตของพ่อแม่ และทักษะความสามารถของครู

(2) กลุ่มตัวแปรภายใน เป็นตัวแปรภายในแฝงและชุดของตัวแปรสังเกตได้ จำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย ตัวแปรแฝงพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ และตัวแปรแฝงพัฒนาการของ

ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่วัดจากการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ 6 มิติ คือ มิติการเลี้ยงดู มิติการสื่อสาร มิติการอาสาสมัคร มิติการเรียนรู้ที่บ้าน มิติการตัดสินใจ และมิติการร่วมมือรวมพลังกับชุมชน โดยการวัดซ้ำ 3 ครั้ง คือ ก่อน ระหว่าง และภายหลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ สำหรับพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน วัดจากคะแนนผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน 2 มิติ คือ มิติการมีทักษะชีวิตและมิติพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน จากการวัดซ้ำ 3 ครั้ง คือ ก่อน ระหว่าง และหลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความต้องการจำเป็นในการฝึกอบรม หมายถึง ความแตกต่างระหว่างสภาพการปฏิบัติที่เป็นอยู่และสภาพการปฏิบัติที่คาดหวังในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาและการแสดงบทบาทตามหลักการ 3 M ตามการรับรู้ของครูและพ่อแม่ผู้ปกครอง

บทบาท 3M หมายถึง แนวปฏิบัติของครูและพ่อแม่ผู้ปกครองในการสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย M1: การเป็นผู้ให้กำลังใจ (moral supporter) M2: การเป็นผู้ใส่ใจกำกับ (monitor) และ M3: การเป็นผู้สนับสนุนส่งเสริม (mentor)

การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ หมายถึง ความเชื่อ ทศนคติ และพฤติกรรมของพ่อแม่ผู้ปกครองในการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของบุตรหลาน แบ่งเป็น 6 มิติ คือ มิติการเลี้ยงดู มิติการสื่อสาร มิติการอาสาสมัคร มิติการเรียนรู้ที่บ้าน มิติการตัดสินใจ และมิติการร่วมมือรวมพลังกับชุมชน

พัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ หมายถึง คะแนนการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทศนคติและพฤติกรรมของพ่อแม่ผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของบุตรหลานใน 6 มิติ ได้แก่ มิติการเลี้ยงดู มิติการสื่อสาร มิติการอาสาสมัคร มิติการเรียนรู้ที่บ้าน มิติการตัดสินใจ และมิติการร่วมมือรวมพลังกับชุมชน ซึ่งได้มาจากการตอบแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของพ่อแม่โดยวัดซ้ำ 3 ครั้ง คือ ก่อน ระหว่าง และหลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่

ความเชื่อที่จูงใจให้มีส่วนร่วม หมายถึง สิ่งที่พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจว่าเป็นภาระหน้าที่ในการช่วยบุตรหลานให้ประสบความสำเร็จในโรงเรียน ประกอบด้วย โครงสร้างบทบาทของพ่อแม่และความเชื่อประสิทธิภาพในตนของพ่อแม่ โดยวัดจากการตอบแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของพ่อแม่

บริบทชีวิตของพ่อแม่ หมายถึง สภาพหรือลักษณะการดำเนินชีวิตของพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งมีอิทธิพลต่อการดูแลบุตรหลานตามการรับรู้ของพ่อแม่ ประกอบด้วยด้านทักษะและความรู้ และการมีเวลาและสมรรถนะ วัดจากการตอบแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของพ่อแม่

ทักษะความสามารถของครู หมายถึง ความชำนาญในการสื่อสาร การทำงานร่วมกับพ่อแม่ และการออกแบบกิจกรรมของครูที่สามารถจูงใจพ่อแม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษา อันเป็นผลมาจากการฝึกอบรมครูโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามการรับรู้ของพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยวัดจากการตอบแบบสอบถามการมีส่วนร่วมของพ่อแม่

พัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน หมายถึง คะแนนการเปลี่ยนแปลงในด้านการมีทักษะชีวิตและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งดำเนินการวัดซ้ำ 3 ครั้ง คือ ก่อน ระหว่าง และหลังสิ้นสุดการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ โดยผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้านการมีทักษะชีวิตได้มาจากการประเมินของพ่อแม่ผู้ปกครองตามแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านการมีทักษะชีวิต และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ได้มาจากการประเมินของครูประจำชั้นหรือครูผู้สอนตามแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

ครูพิเศษ หมายถึง ครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบการสอนประจำวิชา เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ พลศึกษา นาฏศิลป์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ให้แก่นักเรียนมากกว่า 1 ห้องเรียนขึ้นไป

ครูประจำชั้น หมายถึง ครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบสอนประจำห้องเรียนที่ตนรับผิดชอบเพียง 1 ห้องเรียน โดยรับผิดชอบสอนหลายวิชา เช่น ภาษาไทย คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ในเชิงวิชาการ

การศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุและผลที่ตามมาของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่จะช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาของบุตรหลาน ดังนี้

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตรหลาน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาบทบาท พฤติกรรม และกิจกรรมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในการศึกษาของบุตรหลานให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ อันจะเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมได้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นมากยิ่งขึ้น

3. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับอิทธิพลของพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ที่มีต่อพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของหลักสูตรต่อไป

ประโยชน์ในเชิงนโยบาย

ผลจากการวิจัยจะช่วยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาทั้งผู้กำหนดนโยบาย นักการศึกษา และครู สามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองเพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างชัดเจน